

II Qarabağ savaşı həyatımızın rəngini dəyişdi. Bozarmış, bezikmiş mühtəşəm rənglərə boyadı. Torpağımızın igid qanı ilə boyanması düşüncəmizdə yeni səhifəyə çevrildi.

Bu müharibə göstərdi ki, Azərbaycan xalqı tarixi vuruş qüdrətini, savaş cəsaretini itirməyib. Düşmənin Şuşada «Yallı» gedərək «Qarabağ Ermənistandır» deməsi xalqın qəzəbini daşıdığı kimi, Azərbaycan Ordusunun da tarixi həqiqəti bərpa etmək istəyinə şərait yaratdı. Qələbə bütövlükdə xalq tarixi-genetik savaş ruhunu özünə qaytarandı. Azərbaycan xalqı Ali Baş Komandanın dediyi kimi, «*damir dumruq*» əzmi ilə düşmən üzərində öz gücünü göstərdi. Artıq qeyd etdiyimiz kimi, müharibə düşüncələrə də güclü təkan verdi. Ədəbiyyat özünü səngərdə təsəvvür elədi, şair, yazıçı, publisist, hətta rəssamlar, fotoqraflar, kinoxronika ustaları cəbhəyə can atırdı.

Tarixin yeni səhifələri yazılırdı. Ədəbiyyat və incəsənət adamı da bu yeni səhifələrin yazılmasında iştirak etmək istəyirdi, heç kim kənarda qalmaq istəməyirdi. Böyük savaşın qəhrəmanlarını tərənnüm edən şairlərdən biri də Məzahir Zeynalıdır. Onun kifayət qədər ədəbi təcrübəsi, sözə yanaşma ustalığı və ən başlıcası, ilhamı imkan verib ki, Vətən müharibəsinin şəərəlli səhifələrini sözə, sənətə çevirib ədəbiyyata gətirsin.

* * *

Tanınmış şair Məzahir Zeynalın «*Haqdan gələn general*» lirik poeması Tovuz döyüşlərində Azərbaycanın qəhrəmanlıq salnaməsinə adını əbədi yazmış Polad Həşimovun və Azərbaycan Ordusunun qəhrəman döyüşçüsü Cəbrayılın şücaətindən bəhs edir.

44 günlük zəfər müharibəsinin ilk proloq səhifələri Aprel döyüşləri və Tovuz vuruşlarını əks etdirir. Zaman keçdikcə 44 günlük müharibənin qəhrəmanlıq tarixi zəfər kitabı olaraq öyrəniləndə mütləq Aprel döyüşlərindən də bəhs açılacaq, Tovuz vuruşları haqqında da qürurla danışılacaq.

Azərbaycan Ordusu tarix səhnəsində zəfər dramını yaşamaq üçün ilk məşqlərini məhz bu vuruşlarda nümayiş etdirmişdi.

Bəzən deyirlər ki, əsl ədəbiyyat hadisədən çox sonrakı zamanın məhsuludur. Bəlkə də, müəyyən mənada bu, doğrudur. Amma S.Vurğunun təbirincə desək, müharibənin odlu çağında qələmini süngüyə çevirərək düşmənin ruhunu dağıdan, doğma ordunun gücünü səfərbər edən, ona mənəvi mənəvi təpər bəxş edən şair istisna istisna buğlanan qan üzərindən tarixi olayı sözə gətirirsə, buna kimin iradı ola bilər?

«*Haqdan gələn general*» poeması epik çalarlarla müşayiət olunsada, əsasən lirik duyğularla yazılıb. Əsər proloqdan, ayırı-ayrı bütöv məzmunlu bitkinlik ifadə edən şeirlərdən və epiloqdan ibarətdir. Ayırı-ayrı başlıqlar və ayırı-ayrı şeirlər şəklində yazılısa da və bu şeirlərin hər biri bitkin bir əsər təsiri bağışlasada da, hadisələrin zəncirvari əlaqəsini əks etdirdiyindən, yeni bir-birini tamamladığından bütöv bir orqanizm təsiri bağışlayır. Yeni bir hadisəni şair yazır, tamamlayır və ikinci hadisə üçün zəmin yaradır. Beləliklə, həmin hadisələr əsər boyu bir-birini tamamlaya-tamamlaya davam edir.

Biz qəhrəman P.Həşimovun tale yolunu izləyirik. Ən başlıcası, onun ruhunda, varlığında rişələnilib kök atan, böyüyən qəhrəmanlığını görürük.

Müəllif proloqda ümumi insan mənzərəsinə nəzər salır. Onun insan mənzərələrinə verdiyi xarakteristika

oxucunu müxtəlif istiqamətlərdən gələn suallar qarşısında qoyur. Görəsən, şairin qəhrəmanı bu müxtəlif «rəngli» insanlardan hansıdır: «*Ömürlük bir uçuş komada yatıb, Acından torpağı yeyən adam var. Doyunca verdiyi ruzidən dadıb, Allaha həqarət deyən adam var*». Əlbəttə, şair insan mənzərələrini sözə gətirib ali varlıq mərtəbəsində kimin qalxacağını bədii poetik misralarda ifadə olunan lövhələrlə yaddaşına yazır. Amma hər halda şairin kimi uca tutduğunu görmək çətin deyil:

*Bir daşı daş üstə qoyan bilməyib,
Gün üstən günləri təkən adam var.
Bir-bir kərpicini canından kəsib
Ömrünü qalataş təkən adam var.*

*Adam var hər günü gecə kimidir,
Saçına qar yağar gülünə qədər.
Köksünə bir qara fikir də salmaz,
Al günəş bəsləyər öləne qədər.*

Bu poemada gücünü bütün dünyaya göstərərək, torpaqlarımızın bütövlüyü uğrunda erməni qoşunlarına qarşı döyüşlərdə tarixi qələbə qazanmış Azərbaycan milli ordusunun unudulmaz şəhidləri general Polad Həşimov və 19 yaşlı döyüşçü Cəbrayıl Dövlətzadənin qəhrəmanlıq səhnələri təsvir olunmuşdur.

Oxucular bu kitab vasitəsi ilə qəhrəman şəhidlərimizin şücaəti ilə bərabər, türk dünyasının şanlı zəfər tarixi olan «Çanaqqala» döyüşünün əfsanəvi qəhrəmanları ilə də tanış olacaqlar. Aralarında böyük

rafı gətirir: «*Çırpınırdı qara dəniz, Baxıb türkün bayrağına*».

«*Mustafa Kamal Atatürk*», «*Seyid Əli Çubuq*» fəsiləri bizi məşhur türk tarixinin qəhrəmanlıq səhifələri ilə bir daha tanış edir. Bu, o Seyidəlidir ki, canından, gücündən qat-qat artıq mərmini topa qoyub düşmən üzərinə göndərmişdi. Və bununla da sanki müharibənin taleyini həll etmişdi.

Şairin təqdimində böyük türk sərkərdəsi Mustafa Kamal Atatürkün dilindən «*Bu can verən Vətəni, eli qorumaq üçün, qəhrəman əsgərlərə ölüm əmri vermişəm*». Bunu tam qanunu hökm kimi qəbul edirik. «*Son snayper gülləsi*», «*Türkün dostu türkk olar*», «*Vətəndən Vətənə gedirdi Polad*», «*Mən türkəm*», «*Ruhun həyat davası*» türk ruhunun tərənnümü baxımından gözəl duyğulanmaların sözə, sənətə çevrilməsidir.

Qərənfil obrazı 20 Yanvardan başlayaraq ədəbiyyatımızda ən müxtəlif yönümlərdən sözə gətirilib. Şəhidlərin məzarları üzərinə düzülən al qərənfiləri «*Bağışla, qərənfil*» fəslilə Məzahir Zeynal da yada salır.

Düşmənin və xüsusilə, Azərbaycanı istəməyən, türklərə qənim kəsilən qüvvələrin ifsasına da əsərdə görmək mümkündür: «*Farslarla hayları bağlayan nədir?*» Bu fəsil günümüzün siyasi mənzərəsinə şair qəzəbinin ifadəsidir. Azərbaycan həqiqətlərini boğmaq, Azərbaycan torpaqlarının işğalı əbədləşdirmək üçün düşmənlər hər cür hiyləyə əl atırlar. Bu gün də bu hiylələr, bu qərəzli münasibətlər davam etməkdədir. Şair düşmənlərə münasibətini bütün kəskinliyi ilə bildirir.

Poemanın birinci hissəsinin sonu kimi nəzərdə tutulan «*Qəsd*»də Poladın ətrafında hörülən hiylə toru sözlə çözlülür. Şair qəhrəmanın faciəsinə

zaman fərqi olmasına baxmayaraq, hər iki müharibənin ruhən bir-birinə bağlılığını, bənzərliyini açıq-aşkar hiss edəcəklər.

Hadisələrin təsviri ilə tanış olan oxucu belə bir qənaətə gələcək və inanacaq ki, dünyanın bütün düşmən qüvvələri sədd kimi dursalar da belə, yer üzündə insani dəyərlərin dayağı olan türk xalqlarının yenidən birləşib vahid qüvvəyə çevrilməsinə maneçilik törədə bilməyəcəklər. Çünki bəşəri həyat böyük bir sınaq meydanıdır və Allahın iradəsi daim bu sınaqdan keçənlərin yanındadır.

ÖLMƏZLİYİN TƏRƏNNÜMÜ

Məzahir Zeynalın «*Haqdan gələn general*» poeması üzərində düşüncələr

...Və istər-istəməz bizdə belə bir düşüncə yaranır ki, şair məhz köksündə qaralardan xali, öləne qədər ruhunda, varlığında al günəş bəsləyənləri tərənnüm edəcək.

Bundan sonra şair şəhidlik aləmini sözə gətirir. Və istər-istəməz başlığa çəkdiyi «*Şəhidlər əmrini Vətəndən alır*» misrası hər birimizi düşündürür. Demək, ən uca əmr Vətənin əmridir. Vətən əmr edir, şəhid olmaq əsgərin borcudur. Əlbəttə, Vətən əmrini şəərəflə yerinə yetirən hər kəsin adını Vətən öz sinəsinə yazır: «*Adıyla yaşayın bədən olmasa, Adımı torpağa qədən olmasa, Bas hara baş qoyar Vətən olmasa, Şəhidlər əmrini Vətəndən alır*». Növbəti fəsilərdə Poladın həyatın bəzən dumanlı, bəzən aydın yollarında mənəvi boy atımını görürük. «*Qızıl açar*» mətnində sanki onun arxasında baxıb qürur duyulanları seyr edirik. Ona uğur diləyənlərin ümidləri gələcəyin yoluna işıq salır.

«*Gənc Polad Türkiyədə*». Bu, 1992-ci ildə olan əhvalatdan bəhs edir. Görünür, Polad ilk hərbi bilik dərşini Türkiyədən alıb. Doğrusu, Poladın tərcümeyi-halında bu dövr necə yazılıb? - mən onu deyə bilmərəm. Hər halda Məzahir Zeynalın Poladın ruhundan boy göstərən türk ruhunun əzmini, əzəmətini həmin dövrlə bağlamaqda, zənnimcə, düz hərəkət etmişdir. Sonra «*Qara dəniz*» şeirilə Poladın düşüncələri təqdim olunur. Burada da şair kükrəyən Qara dənizin dalğaları ilə Poladın düşüncələrini müqayisəyə çəkir. Və həm də «*Qara dəniz*» şeirini Əhməd Cavaddan məşhur epiq-

Elə buradaca onu qeyd edim ki, Məzahir Zeynalın türk sevgisi, türk tarixinə məhəbbəti, türk ruhunun yenilməzliyinin tərənnümü onun milli ruhunun bütövlüyündən xəbər verir. Bu lövhələri oxuyan hər bir türk qürur duyur ki, nə yaxşı ki, bu dünyada tyrk olaraq yaşayıram.

Və nəhayət, müəllif Aprel döyüşlərinə poemanın nisbətən iri bir fəsilini həsr edir. Bu hissəni şair həm də Poladın vəsfi kimi qələmə alı və yüksək ali durğularla həmin hissəni bitirir:

*Müjdə kimi gəlsə də bu birinci qələbə,
Dastan kimi yazıldı Poladın həyatına.
Ali Baş Komandanın qərarına müvafiq
Bir general rühbəsi möhürləndi adına.*

Bu hissədə düşmənin necə çaxnaşmaya düşdüyü, onun varlığına qorxunun yol açdığı çox incə məqamlarla qələmə alınır. «*Hər səhv ölüm deməkdir*». Müəllif sanki bu hissədə özü də əsgərlərin yanında olur. Onların həyatı üçün həyəcan keçirir. Sanki onların hər birinə demək istəyir ki, səhvə yol verməyin. Axı böyük savaşlar hələ qabaqdadır...

Polad Aprel döyüşlərindən qəhrəman kimi çıxır. Amma bu döyüşlərdə şəhid olanlar da vardı. Müəllif Poladı təkcə qəhrəman kimi yox, həm də qəhrəman kimi, özü də həssas qəlbi insan kimi tərənnüm edir. Polad döyüşdən sonra şəhid olmuş əsgərlərinin məzarlarını gəzir, onların qəbirlərini ziyarət edir. Bu hissədə də müəllifin qanad açmış ilhamını - fəqət son dərəcə hüznə sözlə gələn kədərli duyğularını görməyə bilmərik.

sözü ilə ağı tutur. Bu, sanki Cavanşirin, Babəkin, Həzi Aslanovun... digər tarixi qəhrəmanların taleyinə münasibətini ifadəsi kimi görünür.

Hər halda qəsd Poladı cismani olaraq susdura bilər. Amma onun cəsəreti, igidliyi tarix üçün ibrət dərsliyi olaraq qalacaq.

*Bütün döyüşlərin birinci şərti,
Rəqiblə bərabər özünüdərkdir.
Üstünlük deyildir sayın çoxluğu,
Döyüşdə cəsəət, inam gərəkdir.*

Bəli, Polad özündən sonra bir cəsəret, inam yolu qoydu. O, özünün ölümü ilə sanki sonuncu əmrini verdi. Bu əmr əsgərlərə vəsiyyət kimi başa düşülə bilər. Və Poladdan sonra yeni qəhrəmanların döyüş səhnələri, cəsəretləri Məzahir Zeynalın ilhamlı poeziyası ilə tərənnüm olunur.

Əgər belə demək mümkünsə, burada poemanın ikinci hissəsi başlanır: «*Qisasdan bir gün əvvəl*». Biz burada yeni bir qəhrəmanla tanış oluruq. Onun adı Cəbrayıldır. Bu hissədə bir daha Polad xatırlanır. Mübariz yada düşür və Cəbrayılın ata-anasına müraciətləri lirik rəcətlər olaraq oxucunun varlığında iz buraxır. Cəbrayıl adlı qəhrəmanın dilindən səslənən bu misraların hər bir Azərbaycan əsgərinin andı, inamı kimi qavraya bilərik:

*Əziz atam, ay anam, ruhum elə şad olar,
Məzarıma qıvrıqla baxıb - oğul, - desəniz!
Xankəndindən, Şuşadan qalib kimi qayıdan
İgidlərini əlini sıxıb - oğul, - desəniz!*

Poemanın bundan sonrakı fəsilərində II Qarabağ savaşının «*Zəfər yürüşü*» təsvir olunur.

(Davamı 15-ci səhifədə)

ÖLMƏZLİYİN TƏRƏNNÜMÜ

(Əvvəli 13-cü səhifədə)

Azərbaycan əsgəri həlak olan gəneralın qisasını almaq üçün alışıb-yanır. O, üzbəüz savaşı, xain düşməyə qisas günün acısını daddırmaq istəyir. «Uğur əlbəyaxa döyüşdən keçir». Bu hissədə gənc qəhrəmanın məqsədi, məramı Vətəni yağı düşməndən azad etmək istəyi şairin ilhamlı duyğuları ilə misralanır.

Beləliklə, biz müharibənin sonrakı səhnələrini də ardıcıl olaraq izləyirik. Hətta erməni keşislərinin cəbhə bölgəsinə gələrək antiinsani mövqedən çıxışları da şairin ifşa hədəfinə çevrilir. Cəbrayıl böyük qəhrəmanlıq obrazı olaraq yadda qalır. O, erməni generalını, Polad Həşimov üçün tələ quran düşməni əlbə-yaxa savaşda məhv edir.

Şair əsəri nikbin duyğularla bitirir: «Vətən, sənin çox belə oğulların olacaq!» və biz də şairin inamına tərəddüdsüz şərik oluruq.

Ədalət gözündən baxan qələbə,

Bir acı nisgili boğan qələbə.

Düşmənlə vuruşdan doğan qələbə

Şəhidlik adında mübarək olur!

Yaxşı sonluqdur, dəyərlı duyğulanmadır, şəhidliyin ölməzlik anlamına şəhidlikdir.

Məzahir Zeynalı zəfər savaşını tərənnüm edən gözəl əsəri münasibətilə öymək olar. Sözdən başqa əbədi olan sözün tərənnüm etdiyi nə varsa, odur!..

Söz yaşayır, sözün tərənnüm etdiyi də yaşayır.

Əli Rza XƏLƏFLİ